

Çevrenin Sürdürülebilirliğinde İç Denetimin Rolünün Turizm Sektörü Kapsamında İncelenmesi

Doç. Dr. Nurcan SÜKLÜM

Hitit Üniversitesi, Sungurlu Meslek Yüksekokulu

nurcansuklum@hitit.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-3884-5450>

DOI: <https://doi.org/10.37847/tdad.807303>

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 07.10.2020

Makale Kabul Tarihi: 08.12.2020

Özet

Turizm sektörünün doğası gereği çevreyle iç içe olması ve bu durumun çevreye zarar vermesi çevrenin sürdürülebilirliği konusunda daha da önemli hale getirmektedir. Bu nedenle turizm sektöründeki otel işletmelerinin çevreyi etkileyen faaliyetlerinin denetlenmesi önemlidir. Çevresel denetimin daha çok iç denetim yöntemi ile yapılması turizm sektöründe çevrenin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında iç denetimin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Çalışmada turizm sektörü açısından çevrenin sürdürülebilirliğinde iç denetimin rolünün kavramsal olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmada ikincil veri toplama yöntemi kullanılmış ve çalışma teorik olarak ele alınmıştır. Çalışma sonucunda, çevrenin korunması amacıyla otel işletmelerinin faaliyetlerinin iç denetim yoluyla denetlenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, çevrenin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında iç denetimin önemli olduğu konusunda otel işletmelerinin yöneticilerine ve çalışanlarına yönelik zaman zaman bilinçlendirme eğitimleri düzenlenmesinin gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çevresel Sürdürülebilirlik, Turizm Sektörü, Otel İşletmeleri, İç Denetim.

Investigation of the Role of Internal Audit in the Sustainability of the Environment within the Scope of The Tourism Sector

Abstract

The fact that the tourism sector is intertwined with the environment due to its nature and this situation harms the environment makes the issue of environmental sustainability even more important. For this reason, it is important to auditing the environmental activities of hotel enterprises in the tourism sector. Performing environmental audit with more internal audit method shows how important internal audit is in ensuring the sustainability of the environment in the tourism sector. In this study, it is aimed to examine the role of internal audit conceptually in the sustainability of the environment in terms of tourism sector. For this purpose, secondary data collection method was used in the study and the study was discussed theoretically. As a result of the study, it is considered that it is important to audit the activities of hotel enterprises through internal audit in order to protect the environment. Also, it is thought that awareness raising trainings should be organized for hotel managers and employees at times that internal audit is important in ensuring the sustainability of the environment.

Keywords: Environmental Sustainability, Tourism Sector, Hotel Enterprises, Internal Audit.

GİRİŞ

İnsanoğlu varoluşundan bu yana çevre adı verilen sosyal, ekonomik, fiziksel ve kültürel ortamlarda bütün canlı varlıklarla bir arada sürekli etkileşim halinde bulunmuş, refah seviyesini artırmak için çevresel kaynakları bilinçsizce kullanmış ve çevrenin bu tahribatı ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bu etkileşim sonucunda kaçınılmaz olarak fiziksel çevre zarar görmekte ve hava, su ve toprağın zamanla niteliğinin bozulmasıyla kullanılabilirlik özelliğini kaybetmesi, insanoğlunun ihtiyaçları için bilinçsizce tüketildiği için bitki ve hayvan türlerinin yok olmaya başlaması gibi çevre sorunları ortaya çıkmaktadır. Çevre sorunları sadece bugünün insanları ve ülkeleri için değil, gelecek nesiller için de tehdit oluşturduğu için küresel ısınma, sanayileşme, doğal kaynakların aşırı tüketimi, çevre kirliliği faktörleri bir bütün olarak ele alınması gereken bir konudur (Kaypak, 2013); (Tıraş, 2012); (Akdoğan ve Hiçyorulmaz, 2015).

Çevre sorunlarının artmasına neden olan gelişmelerden birisi de sanayi devrimidir. İnsanoğlu sanayi devrimiyle birlikte çevreye zarar veren faaliyetler içerisine girmiştir (Güven ve Çolak, 2019). Sanayi devrimiyle birlikte üretim teknolojilerinin artması, trafikteki araç sayısındaki artış, tüketim alışkanlıklarındaki değişim, parfüm benzeri kişisel tüketim malzemeleri, işletmelerin faaliyetleri ve insanoğlunun tükenmez istekleri gibi nedenler çevreyi olumsuz yönde etkilemektedir. Çevreye verilen zararın seviyesinin tehlikeli boyutlara ulaşması küresel çapta bütün ülkelerin ortak sorunu olmuş ve önlemler alınmaya başlanmıştır. Bu durum çevrenin tükenme tehlikesini ve çevrenin sürdürülebilirliği konusunu gündeme getirmiştir.

Çevreye verilen zarardan her ne kadar bireysel olarak sorumlu olsak da işletmelerin sorumluluğu daha fazladır. Özellikle üretim işletmeleri, maden işletmeleri gibi bazı işletmeler gerçekleştirdikleri faaliyetleri nedeniyle çevreye zarar verebilmektedirler. Çevreye zarar verebilen işletmelerden birisi de otel işletmeleridir.

Yoğun iş temposunun stresini ve yorgunluğunu atmak için insanlar yılın belirli zamanlarında iyi vakit geçirmek amacıyla tatil yapmak istemektedirler. Bu istekleri karşılamak için otel işletmeleri hem otellerin fiziki özelliği ve konumu itibarıyla hem de sundukları hizmet çeşitliliği ile misafirlerini en iyi şekilde ağırlamak istemektedirler. Otellerde tatil yapmak isteyenler sadece konaklama ve yeme içme hizmetine dikkat etmemekte, otelin bulunduğu doğal çevrenin yeşil olmasına, denizin temizliğine de dikkat etmektedirler. Otel işletmelerinde enerji ve su tüketimi de oldukça fazladır. Bu nedenle çevrenin sürdürülebilirliği konusu turizm sektörü açısından da ayrıca bir öneme sahiptir.

Otel işletmelerinin çevreyle bu kadar etkileşim halinde olması çevreye verebilecekleri olası zararlar için önlem almalarını gerektirmektedir. Yaptıkları faaliyetlerin çevreye etkilerinin de denetlenmesi gerekmektedir. Bu denetimin genellikle iç denetim şeklinde yapıldığı bilinmektedir. Bu nedenle otel işletmelerinde yapılan iç denetimin çevrenin sürdürülebilirliği açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada turizm sektörü açısından çevrenin sürdürülebilirliğinde iç denetimin rolünün kavramsal olarak incelenmesi amaçlanmış ve ikincil kaynak tarama yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda öncelikle turizm sektöründeki otel işletmelerinde çevrenin sürdürülebilirliği kavramına değinilmiş, daha sonra sürdürülebilir çevre açısından otel işletmelerinde iç denetimin rolünden bahsedilmiştir.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE ÇEVRENİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Sürdürülebilirlik Kavramı

Farklı alanlarda çok sık olarak kullanılan sürdürülebilirlik kavramı esasında Latince’de “Sustinere” kelimesinden türemiştir. Özellikle 1980’li yıllardan sonra sıklıkla kullanılmaya başlanmış olan kavram, herhangi bir şeyin sürdürülmesinin sağlanması, devam ettirilmesi, desteklenmesi, var olması olarak ifade edilebilir. Toplumun sosyal, kültürel, bilimsel, doğal ve insan kaynaklarının tamamının dikkatli kullanılması anlamına gelen ve bu temelde sosyal bir bakış oluşturan katılımcı bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Tıraş, 2012).

Sürdürülebilirlik sadece geçmişle ilgili değil, aynı zamanda hem bugünle hem de yarınla ilgili, sürekli kendini güncelleyen dinamik bir kavramdır. Bugünkü nesillerin ihtiyaçlarını gelecek nesilleri ihmal etmeden karşılamaya odaklanan sürdürülebilirlik kavramının çıkış noktası, ihtiyaçların devamlı olarak artması farklılaşması ancak kaynakların yeterli olmaması ve tükenme hızının artmasıdır (Şen, Kaya ve Alpaslan, 2018). Orman alanlarının gerek yangınlar gerekse yanlış imar politikaları nedeniyle azalması, su kaynaklarının azalması, maden çıkarma veya alternatif enerji kaynakları yaratma adına gerçekleştirilen faaliyetler çevrenin tükenme hızını artırmakta ve çevrenin sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemektedir.

Çevreye verilen zararların ortadan kaldırılması ya da en başından önlenmesi amacıyla çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması konusunda ulusal ve uluslararası zeminde gerek yasal gerekse de gönüllülük çerçevesinde bazı adımlar atılmaktadır.

Bu çalışmalardan birisi olan Roma Kulübü tarafından 1972 yılında yayımlanan “Büyümenin Sınırları” çalışmasının ana teması, Batı tipinde kalkınma modellerinin çevresel sonuçlarına dikkat çekilmesi ve doğal kaynakların sınırlı olmasının ekonomik büyümeyi etkileyebileceği düşüncesidir (Şen vd., 2018). Sürdürülebilirlik kavramı, 1980 yılında hazırlanan BM Çevre Programı ve Dünya Koruma Stratejisi Raporunda doğal kaynakların gelecek kuşaklar için korunması şeklinde ifade edilmiştir (Arpacıoğlu Özdemir ve Oğuz, 2018).

Sürdürülebilirlik ile ilgili yapılan çalışmalardan birisi de kavramın ilk kez bahsedildiği düşünülen Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunun 1987’de yapılan toplantısında hazırlanmış olan Brundtland Raporu olarak da bilinen “Ortak Geleceğimiz” başlıklı rapordur. Raporda sürdürülebilirlik, bugünü tehlikeye sokmadan gelecekteki kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri olarak ifade edilmiştir (Kaypak, 2010). Raporda ayrıca, yoksulluğun ortadan kaldırılması, doğal kaynaklardan elde edilen faydanın eşit dağıtılması, nüfusun kontrolü ve çevreye dost teknoloji üretilmesi gibi konular sürdürülebilirlikle ilişkilendirilmiştir (Yıkmaç, 2011).

Uluslararası alanda atılan adımlardan birisi de, 3-14 Haziran 1992 yılında Rio de Janeiro’da Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansında (Rio Konferansı) Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesinin (BMİDÇS) hazırlanmasıdır. Sözleşmenin amacı küresel ısınma ve iklim değişikliği sorununa çözüm bulmaktır. Evrensel olarak kabul edilmiş BMİDÇS ile küresel iklim rejimi ilk adımları atılmış, tarafı olan ülkelere yüklenmiş sorumluluklar ise, 1997 yılında imzaya açılan ve 2005 yılı itibarıyla yürürlüğe giren Kyoto Protokolü ile belirlenmiştir. Protokolü imzalayan ülkeler, karbondioksit ve sera etkisine neden olan gazların salınmasını azaltma konusunda, bunun mümkün olmadığı durumlarda karbon azaltımı sertifikası satın almaya söz vermişlerdir. Konferansta, Gündem 21’in yanı sıra Rio Bildirisi ile Orman İlkeleri de kabul edilmiştir. Ayrıca, Konferans sırasında, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ile BM Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi gündeme getirilmiştir (www.mfa.gov.tr); (Anlar Güneş, 2011); (Kutluay Tutar, 2015).

1994 yılında Kahire’de düzenlenen Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı ile geleneksel nüfus politikası yaklaşımı yerine; kalkınmanın önceliğini insan olarak gören, bireylerin üreme haklarını ve üreme sağlığını öncelikle ele alan, kadınların güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ayrıca vurgu yapan bir anlayış geliştirilmiştir. Konferans sonunda Türkiye’nin de aralarında olduğu 179 ülkenin kabul ettiği Eylem Programı, 2015 yılına dek uygulanmak üzere hazırlanmıştır (Karaca Bozkurt, 2011).

Bir diğer çalışma, 1996 yılında İstanbul’da düzenlenen BM İnsan Yerleşimleri Konferansı-Habitat II konferansıdır. UN-HABİTAT, sürdürülebilir insan yerleşimleri oluşturulması ve herkes için yeterli konut sağlanması yönünde oluşturulmuş bir Birleşmiş Milletler Programıdır ve “Yaşanabilir Kentler” kavramı ile konferansın sürdürülebilirlik çerçevesine önemli bir katkı sağlamıştır (www.csb.gov.tr).

Rio Konferansı’ndan 5 yıl sonra, 1997’de New York’ta Rio+5 forumu düzenlenmiştir. Forumun amaçları, sürdürülebilirlik için alınan sorumlulukları yenilemek, başarısız olunan konuları saptamak ve nedenlerini bulmak, başarılı uygulamaları geliştirmek, 1992’deki ilk toplantıdaki eksik kalan konuları gündeme getirmektir (Çamur ve Vaizoğlu, 2007).

Ülkemizde de çevrenin korunması adına çok sayıda yasal uygulama mevcut olmakla birlikte bunlardan en bilineni ve genel anlamda çevrenin sürdürülebilirliğini yasal zeminde destekleyen kanun 1983 yılında çıkarılan 2872 sayılı Çevre Kanunu’dur. Çevre kanunu, bütün canlıların ortak yaşadığı alan olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamak amacıyla çıkarılmıştır (Çevre Kanunu, Madde 1). Aynı zamanda ormanlarımızın korunması amacıyla 1956 tarihinde 6831 sayılı Orman Kanunu çıkarılmıştır (Orman Kanunu). Ayrıca, enerjinin etkin ve israf edilmeden kullanılması, enerji maliyetlerinin ekonomi üzerindeki yükünün hafifletilmesi ve çevrenin korunması için enerji kaynaklarının ve enerjinin kullanımında verimliliğin artırılması amacıyla 2007 yılında 5627 sayılı Enerji Verimliliği Kanunu çıkarılmıştır (Enerji Verimliliği Kanunu, Madde 1).

Sürdürülebilirliğin genel kabul gören üç temel boyutu bulunmaktadır. Bunlar; ekonomik sürdürülebilirlik, sosyal sürdürülebilirlik ve çevresel sürdürülebilirliktir. Ekonomik sürdürülebilirlik, iktisadi kaynakların maliyetinin minimum düzeye indirilmesini ve gelecek dönemlerde de uzun vadeli kullanımı için gereken önlemlerin alınmasını öngören bir kavramdır. Ekonomik sürdürülebilirlik hem ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği ile hem de mali sürdürülebilirlik ile mümkündür. Ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği, bir toplumun yaşam koşullarının iyileştirilmesi ile ilgilidir ve çevreyi koruyan, sosyal adaleti ve eşitliği ön planda tutan, bugünkü nesillerle gelecek nesiller arasında bir denge kurulmasını amaçlayan bir ekonomik büyüme yaklaşımı ekonomik sürdürülebilirlik için oldukça önemlidir. Mali sürdürülebilirlik ise, farklı tanımları olmakla birlikte bütçe ile ilgili bir kavramdır ve maliye politikalarının sorun yaşanmadan yürütülmesi için gereken finansman eksikliğinin borçlanarak yürütülüp yürütülmeyeceği ile ilişkilendirilmektedir (Şen vd., 2018).

Sosyal sürdürülebilirlik, bir toplumun bireylerinin temel ihtiyaçlarının karşılanması ile ilgilidir. Sosyal açıdan sürdürülebilir bir toplum, kendi kaynaklarını korumalı, geliştirmeli ve gelecekte oluşabilecek sorunları önlemek veya çözmek için esnek olmalıdır. Sosyal sürdürülebilirlik, topluma karşı duyarlı olmayı ve toplumsal refahı desteklemeyi amaç edinen, fiziksel, kültürel ve sosyal alanların yaratılması, bu yerlerde yaşayan bireylerle etkileşimde bulunmayı önemseyen bir süreci ifade etmektedir (Bilgili, 2017).

Çevresel sürdürülebilirlik ise, yenilenebilir kaynak sistemlerinin bilinçsiz tüketiminden kaçınan ve yenilenemeyen kaynakların ise, yalnızca yatırımlarla yerine yeterince konulmuş olanların tüketilmesi anlayışına dayanmaktadır (Özgen, 2019).

Çevre sorunları ve Çevresel Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik olgusunun temel boyutlarından birisi olan çevresel sorumluluk, tüm canlı türlerinin devamlılığı açısından oldukça önemlidir. Çevresel sürdürülebilirlik, doğal kaynakların sürekliliğinin sağlanması, hava, su ve toprak kalitesinin artması, hayvan ve bitki yaşamlarının korunması anlamına gelmektedir. Kaynakların kullanım düzeyinin bu kaynakların kendini yenileme hızının altında olması çevrenin devamlılığı için mecburi bir durumdur (Kaypak, 2011). Başka bir ifadeyle çevresel sürdürülebilirlik, çevreyi en doğal halinde tutabilecek şekilde davranmak ve insan faaliyetleri sonucu zarar gören veya yok olan çevrenin geri kazanılması için önlemler almak ve bu yönde uygulamalar gerçekleştirmektir (Tıraş, 2012). Kısaca, genel olarak devam ettirme anlamına gelen sürdürülebilirlik çevre açısından düşünüldüğünde çevrenin bozulmadan, tükenmeden devam edebilmesi olarak ifade edilebilir.

Sürdürülebilir çevre, çevrenin sağlığının devamlı olması anlamına gelmektedir. Çevrenin sürdürülebilir olmasının havanın, suyun, toprağın sağlıklı ve kaliteli olması, ozon tabakasının zarar görmemesi, buzulların erimemesi, orman yangınlarının olmaması, canlı türlerinin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olmaması gibi durumların oluşması halinde mümkün olabileceği söylenebilir. Ancak sanayileşmenin, teknolojinin ve nüfus artışının bu kadar yoğun yaşandığı günümüz dünyasında sağlıklı çevrenin devamlılığından bahsetmek pek mümkün değildir. Ne yazık ki çevreye verilen zararın boyutları tehlike sınırlarına dayanmış ve çok ciddi çevre sorunları meydana gelmiştir.

Çevre sorunları bilindiği üzere çevreye zarar verilmesi sonucu meydana gelmektedir. Bu sorunlar; havanın kirlenmesi, su kirliliği, toprak kirliliği ve erozyonun oluşması, oksijen kaynağı ormanların yanması, endüstriyel atıkların havaya, toprağa veya suya karışması ve nüfus artışı sonucu oluşan fazla üretimin ve tüketimin sonucunda oluşan çevrenin yıkımı ile plansız kentleşme şeklinde ifade edilebilir. Gezegenimizin geleceğine yönelik bir tehdit olan önemli global çevresel sorunlar arasında, asit yağmurları, ozon tabakasının incilmesi, buzulların erimeye başlaması, küresel iklim değişiklikleri gibi sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunların en büyük kaynağı insanoğlunun doğada kendisinden başka bir canlı olmadığını sadece kendisinin yaşadığını düşünmesinden kaynaklanmaktadır. Doğal kaynakların bilinçsiz bir şekilde kullanılması, dünyayı bu tehlikelerle yüz yüze bırakmıştır (Kaypak, 2013).

Çevresel sürdürülebilirlik bütün sektörler açısından önemli olmakla birlikte turizm sektörü açısından ayrı bir öneme sahiptir. İnsanlar gerek yoğun iş temposundan bir süreliğine de olsa kurtulmak için veya boş zamanlarını değerlendirmek amacıyla yaptıkları önemli etkinliklerden birisi olan evlerinden uzakta konaklamak suretiyle tatil yapma etkinliği otellerde gerçekleşmektedir. İnsanlar bu süreçte otel seçiminde, otelin bulunduğu fiziksel çevreye, tabiat güzelliğine, doğayla iç içe olmasına, denizin temizliğine ve otelin çevreye duyarlı olmasına dikkat etmektedirler. Bu nedenle turizm sektörünün en önemli paydaşının çevre olduğu söylenebilir, çünkü turizm faaliyetlerinin doğası gereği temelleri çevre üzerine kurulmuştur. Turizm sektörünün en önemli bileşeni olan otel işletmeleri konumlandıkları mekan ile ürün ve hizmet konsepti bakımından çevreye bütünleşik bir özellik sergilemektedir.

Çevre ile olan önemli bağı bakımından otellerin temiz havaya ve suya sahip olmaları aynı zamanda sağlıklı bir doğanın içinde konumlanmaları önemlidir. Ayrıca otel işletmelerinin hizmet anlayışlarını çevreye zarar vermeyen çevre dostu bir zemine oturtmaları kısa vadede maliyetli gibi

görünse de uzun vadede hem karlılıklarını artırmakta hem de çevrenin sürdürülebilirliğine katkı sağlamış olmaktadır.

Çoğu işletmelerde olduğu gibi otel işletmeleri de bazı faaliyetleri dolayısıyla çevreye zarar verebilmektedir. Örneğin, otel yapımı için verimli tarım topraklarının arsaya dönüştürülmesi yüzünden tarım toprakları azalmakta, otellerin yapım aşamasında ya da tadilatından dolayı oluşan inşaat atıklarının plansız bir şekilde çevreye atılması bölgenin fiziksel yapısını değiştirmekte, otelin ulaşımı için yapılan yollar doğanın zarar görmesine yol açmaktadır. Özellikle kıyı kesimlerde bulunan otellerdeki pis suların denize atılması denizi kirletmekte, otelde oluşan su atıklarının toprağa sızması kaynak sularını kirletmekte ve çeşitli faaliyetlerden dolayı su kullanımının çok olması nedeniyle kaynak suları azalmakta bu da çevreye zarar vermektedir. Otelleri ısıtmak veya soğutmak amacıyla kullanılan cihazlar emisyon gazı yaymakta bu da havayı kirletmektedir. Deniz kıyılarındaki yapılaşma bazı canlı türlerinin üreme ortamlarına zarar vererek soylarının tükenmesine neden olabilmektedir. Otel yapımı için ağaç kesilmesi, çevreye atılan atıklar, sivrisinek gibi haşereler için aşırı ilaçlama yapılması, otelin etrafının yeşillendirilmesi için gübre ve vb. tarım ilaçlarını aşırı kullanmak toprağı kirletmekte bunlar da çevreye zarar vermektedir (Aslanertik ve Özgen, 2007).

Otel işletmeleri, çevreyi korumak ve çevreye verilen zararları önlemek ya da en aza indirebilmek adına kendi bünyelerinde bazı faaliyetler yürütmektedirler. Otel işletmeleri çevrenin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi ve doğa ile barışık turizm hareketleri çerçevesinde çevreye duyarlı turistik faaliyetler ile gerçekleştirebileceğini anlamış ve çevre dostu yönetim anlayışı sergilemeye başlamışlardır (Akdağ, Güler, Demirtaş, Dalgıç ve Yeşilyurt, 2014).

Enerji tasarrufu sağlamak amacıyla güneş enerjisi ve rüzgar panelleri gibi doğal kaynaklardan yararlanmak, düşük voltajlı ve uzun ömürlü ampuller kullanmak otel işletmelerinin çevreyi koruma adına yaptıkları uygulamalardan birisidir. Dış cephe boyamada açık renklerin kullanılıp oluşacak aşırı ısınmaların önlenmesi, kış aylarında ısı kaybını önlemek için uygun yerlerin cam duvarlarla çevrilmesi, yalıtım sistemlerinin uygulanması da enerji tasarrufu sağlamaktadır. Ayrıca odalarda ve diğer ortak alanlarda kullanılan sensörler sayesinde ihtiyaç dışı gereksiz aydınlatma ve sıcaklık kontrol edilerek enerji tasarrufu sağlanmaktadır (Ardıç Yetiş, 2019); (Topçu ve Yazıcı Ayyıldız, 2020).

Otel işletmelerinin enerji tasarrufu konusundaki uygulamalarından birisi de müşterilerin odalara girerken kullandıkları manyetik oda kartlarıdır. Odadan çıkarken ısıtma ve soğutma sistemlerinin kapanmasını sağladığı için ısıtma ve soğutma sistemlerinden kaynaklı aşırı enerji tüketimine çözüm bulunmakta, aynı zamanda doğal kaynakların korunması sağlanmakta, ısıdan kaynaklı sera gazlarının azaltılması ile küresel ısınmanın azaltılmasına katkı sağlamaktadır (Güler ve Tufan, 2013). Otellerde kullanılan ampullerin değiştirilmesi ve boş odalardaki iklimlendirmeyi azaltmak için akıllı monitörlerin kullanılmasıyla da enerji kullanımında tasarruf sağlanmaktadır (Walsh and Dodds, 2017). Benzer bir şekilde Wang (2016) çalışmasında, otel işletmelerinde sıcak su ve ısıtma sistemleri için kullanılan biyokütle RDF sisteminin, hava kirletici emisyonları düşürdüğü sonucuna ulaşmıştır.

Su tasarrufu sağlanması konusunda ise, otellerde oluşan atık sularının arıtılması ve bu suların sulama işlemlerinde kullanılmasının yanında yağmur sularının biriktirilip sulama sistemlerinde kullanılması uygulamaları önemli bir paya sahiptir. Tuvalet sifonlarında çamaşır makinelerinin tahliye suyunun kullanılması, atık suların geri dönüşümle golf sahalarının ve çevrenin sulanmasında kullanılması da su tasarrufu konusundaki otel işletmelerinin uygulamalarından bazılarıdır. Farklı çöp kutularıyla atıkların ayrıştırılması, organik ve gıda atıklarını birleştiren makine kullanılması

atıkların çevreye vereceği zararları azaltmaktadır (Ardıç Yetiş, 2019); (Topçu ve Yazıcı Ayyıldız, 2020); (Mensah, 2004).

Otel işletmelerinde atık yönetimi de çevrenin korunmasında önem arz eden bir konudur. Konaklama işletmelerinin plastik, metal, cam, kağıt ve yiyecek katı atıklarını geri dönüşüm amacıyla ayıklaması ve sınıflandırması doğal çevrenin korunması açısından büyük önem taşımaktadır. Resepsiyon veya otel yönetim birimlerinde kağıt ürünlerin yeniden kullanılması, hem şampuan ve banyoda bulunan şahsi bakım malzemelerinin yeniden kullanılabilir ambalaj şeklinde kullanılması hem de tüm yiyecek-içecek servis gereçlerinin tek kullanımlık değil, dayanıklı ürünlerden seçilmesi ile plastik atıkların azaltılması, kullanılması gereken tek kullanımlık ürünlerin ise geri dönüştürülebilir olmalarına dikkat edilmesi de çevreye verilen zararı azaltmaktadır. Geri dönüşüm ile ilgili etkinliğin sağlanabilmesi için ayrıca, personele eğitimler düzenlenmesi ve müşterilerin katılımının sağlanması adına bilinçlendirme faaliyetleri yapılması da önemlidir (Ardıç Yetiş, 2019); (Topçu ve Yazıcı Ayyıldız, 2020); (Güneş, 2011).

Otel işletmelerinin çevreyi koruma adına yaptıkları faaliyetlerle ilgili yapılan çalışmalardan birisi de Atay ve Dilek 'in (2013) yaptıkları çalışmadır. Çalışmaya göre İbis otellerinin web sayfalarını inceleyerek, otellerde gerçekleştirilen yeşil uygulamaları tespit etmeye çalışmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre İbis otellerinin, enerji ve su tasarrufu sağlanması, yenilenebilir enerjinin desteklenmesi, atıkların ayrıştırılması ve geri dönüşümün sağlanması gibi uygulamalarda bulunduğu belirlenmiştir. Ayrıca otel personeline ve otelde kalan misafirlere çevresel farkındalığı arttırmaya yönelik eğitim verilmesi gibi uygulamalarla kendi çevre stratejisini oluşturduğu ve uygulamalarını bütün İbis otellerinde bu şekilde gerçekleştirdiği sonucuna ulaşmıştır (Memiş, 2019).

Otel işletmeleri çevreye duyarlı faaliyetleri sayesinde itibar ve marka değerlerinde de artış olduğunu gözlemlemiştir. Bunu destekleyen bir çalışma Chen ve Chen'in (2012) Tayvan'da otel yöneticileri ile Derinlemesine Görüşme tekniği kullanarak yaptıkları çalışmadır. Çalışmada otel yöneticileri çevre dostu uygulamalarla itibar kazandıkları ve olumlu marka etkisini kazandıklarını belirtmişlerdir.

Elbette otel işletmelerinin aldıkları bu önlemler ve yürüttükleri faaliyetler çevreye verilen zararın önlenmesine önemli katkı sunmaktadır. Ancak otellerin yaptıkları faaliyetlerin yasalara uygun olup olmadığı aynı zamanda çevre dostu olup olmadığı denetlenmesi de bu konuda oldukça önemlidir. Ülkemizde çevre denetimine bakıldığında çevresel denetimin bağımsız denetim kapsamında değil, işletmelerin bünyesinde iç denetim şeklinde gerçekleştirildiği görülmektedir. Uluslararası iç denetim standartları kapsamında gerçekleştirilen çevresel denetim, işletmenin çevresel amaçlarının başarılmasına yardımcı olan bir yönetim aracıdır ve iç denetçilere çevre denetimi ile ilgili nasıl bir değerlendirme yapmaları gerektiği konusunda rehber görevi görmektedir (Özgül, 2016).

Çevrenin Sürdürülebilirliğinde İç Denetimin Rolü

İşletmeler başarılarını sürdürülebilir kılmak için işletme faaliyetlerini ve iş süreçlerini izlemeli, denetlemeli ve gerekli önlemleri gerektiği zamanda ve şekilde almalıdır. Bu bakımdan işletmelerin sürdürülebilir olması ile iç denetiminin yapılması birbiriyle örtüşmektedir. İç denetim faaliyeti, işletmelerin sürdürülebilir olma durumlarını ifade eden göstergeler için hem sağlıklı veri sağlamakta hem de işletmelerin sürdürülebilir performanslarının teminatını oluşturmaktadır (Aras, 2006).

İç denetim, işletmelerin bir iç hizmeti konumunda işletmenin iç kontrol sisteminin ve bunun dışındaki faaliyetlerinin değerlendirildiği, denetlendiği ve üst yönetime fikir verildiği nesnel bir

şekilde teminat ve danışmanlık hizmetinin verildiği bir denetim faaliyeti olarak tanımlanabilir. İç denetim günümüzde hem özel sektörde hem de kamu sektöründe uygulanmakta olan gelişen teknoloji ile birlikte modern çağa ayak uydurmak amacıyla kaçınılmaz bir yönetim aracıdır (Bayrakçı ve Demirel, 2017).

İç denetimin farklı tanımları yapılmaktadır. Uluslararası İç Denetim Enstitüsü iç denetimi, işletmelerin faaliyetlerinin değerli olmasına katkı sağlamak ve onların geliştirilmesine yönelik tasarlanmış özerk, nesnel bir güven ve danışmanlık sağlayan faaliyetlerdir şeklinde tanımlamaktadır. Riskin yönetilmesi, kontrolü ve yönetim sürecinin etkin olup olmadığının değerlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla sistemli, disiplin çerçevesinde bir anlayış getirilmesi suretiyle bir kuruluşun hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmaktadır (www.theiia.org). İç denetim, mali rakamların kontrolünde, iç kontrol sisteminin oluşturulmasında ve izlenmesinde önemli katkı sağlamakta, ayrıca riskin yönetilmesi üzerinde de etkili olmakta ve üst yönetimin alacakları stratejik yönetim kararlarında etkili olmaktadır (Önce ve İşgüden, 2012).

İç denetim aslında işletmede var olan iç kontrol sisteminin amacına uygun olarak çalışıp çalışmadığını değerlendiren ve bununla ilgili değerlendirme sonucunu bağlı olduğu üst yönetime raporlama faaliyetidir (Amani Moghanjoughi ve Durmuş, 2019). Burada bahsedilen iç kontrol sistemi, işletmenin yönetim kurulu, yöneticileri ve çalışanları tarafından tasarlanan, yönlendirilen ve yürütülen iş süreçlerinin içinde yer alan makul güvence sağlamak için tasarlanmış unsurlardır. İç kontrol sistemi; işletmenin faaliyetlerinin etkin ve verimli olması, mali raporların güvenilir bir şekilde düzenlenmesi, yasal mevzuata uygun yürütülmesi açısından önemlidir. İşletmede standartlaşmış süreçler sağlayarak operasyonların etkinliğini ve verimliliğini artırır ve böylece katma değer yaratır. Finansal raporların güven verici olması, yöneticilerin doğru kararlar almalarında, işletme bünyesindeki usulsüzlüklerin önlenmesinde ya da tespit edilmesinde önemli rol oynar (Uzun, 2009).

İç denetim, işletme faaliyetlerinin doğru ve işletme politikaları ile uyumlu olup olmadığını denetlemek, işletme politikalarının etkinliğini ölçmek, finansal durumu denetlemek ve muhasebe sürecinin genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ile uyumunu sağlama amacını güder. İşletmelerde oluşabilecek usulsüzlüklerin önüne geçmek ve oluşan usulsüzlükleri gün yüzüne çıkarmak, yöneticiler ve çalışanlar da dahil tüm personelin işlerini doğru bir şekilde yapıp yapmadıklarını kontrol etmek, işletme sahiplerine kaynakların yöneticiler tarafından doğru bir şekilde kullanıp kullanmadığı konusunda bilgi vermek de amaçları arasındadır. İç denetim ayrıca yönetime yardım etmeyi ve üst yönetime ihtiyaç duyduğu danışmanlık hizmeti vermeyi, denetimin sonunda mali açıdan karlı olmayı da amaçlamaktadır (Atagan Çetin, 2016).

İç denetim faaliyetleri, işletmenin politika, prosedür ve faaliyetlerini sistemli bir biçimde değerlendirir, böylece işletmenin risk yönetimi, kontrol ve kurumsal yönetimi hakkında görüş sunmaya yönelik bağımsız ve tarafsız bir bilgi sunmuş olur. Bu iç denetim türü, danışmanlık hizmeti verme şeklinde yapılan iç denetim türüdür. İç denetim ayrıca, işletme içerisinde etkin bir iç denetim sisteminin olduğunu; işletmenin risk yönetimi, iç kontrol sistemi ve işlem süreçlerinin etkin bir şekilde işlediğini; bilgilerin doğru ve tam olduğunu, faaliyetlerin etkili, ekonomik, verimli ve mevzuata uygun bir şekilde gerçekleştiğini kanıtlamakta ve bu konuda bir güvence vermektedir. Bu iç denetim türü güvence verme şeklindeki iç denetim türüdür (Atagan Çetin, 2016).

Günümüzde ürün ve hizmet piyasalarında yaşanan hızlı değişim, rekabeti beraberinde getirmiştir. Rekabet edebilmek için ise, karlılık, verimlilik, etkinlik gibi konularla yakından ilgilidir. İşletmelerin sürekliliklerinin sağlanması, yönetimin etkinliği ile alakalıdır. Bu etkinliğin artırılması ise işletme risklerinin önceden tahmin edilebilmesi ve bunlara tedbirler alınabilmesine bağlıdır. Risk odaklı yönetim olarak tanımlanan bu anlayış, iç denetim felsefesini de etkilemiş ve denetim

alanındaki bu yeni anlayış risk odaklı iç denetim olarak adlandırılmıştır (Çankaya, Dinç ve Kaya, 2012).

İşletmeler iç denetimin etkinliğini artırmak amacıyla, işletmelerin risk profillerini belirleyerek denetim sürecini buna göre belirlemektedir. Böylece olası riskleri belirledikten sonra kendileri için riske katlanma sınırlarını tespit ederek iç denetimin kapsamını oluşturmaktadırlar. İç denetimdeki bu yaklaşım risk odaklı iç denetim olarak adlandırılmaktadır (Çarıkcı ve Yıldırım, 2020).

İç denetimin geçmişi oldukça eskidir ve ilk olarak 13. asırda Venedik, Milano ve Floransa gibi büyük İtalyan Ticaret Merkezlerinde uygulandığından söz edilmektedir. Ancak akademik olarak ilk 1900'li yıllarda Kıta Avrupa ülkelerinde ele alınmaya başlanmıştır. Tarihsel açıdan iç denetimin; 1950'li yıllarda şirket varlıklarını koruma, 1970'li yıllarda hukuki denetim, 1990'lı yıllarda işletme ve kurum amacına ulaşma aracı, 2000'li yıllardan sonra ise, kuruma artı bir değer katma özelliğine dönüştüğü söylenebilir (Kızılboga, 2013).

İç denetimin mesleki olarak örgütlenmesi ilk olarak dünya genelinde 200.000'den fazla üyesi olan ve 1941 yılında merkezi ABD'nin Florida eyaletinde bulunan Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü (IIA) nün kurulması ile gerçekleşmiştir. Genel olarak üyelerinin iç denetim, riskin yönetilmesi, yönetim, iç kontrol, bilgi teknolojisinin denetlenmesi, eğitim ve güvenlikle ilgili alanlarda çalışan temsilcilerden oluşan enstitü, iç denetim mesleğinin küresel anlamda sesi konumundadır (www.theiia.org). Enstitü, iç denetimin rolünün ve sorumluluklarının özetini kapsayan standartlar yayımlamış ve daha sonra bir düzen içinde bir araya getirerek "İç Denetim Mesleği Uygulama Standartları" adıyla yürürlüğe girmiştir (Sabuncu, 2018). Uluslararası iç denetim standartlarının, iç denetimde uygulanacak temel ilkelerin belirlenmesi, iç denetim faaliyetlerinin yerine getirilmesi ve güçlendirilmesi için bir çerçeve geliştirilmesi, iç denetimin performansını ölçmek için bir temel oluşturulması ve işletmede örgütsel süreçlerin güçlendirilmesi ve geliştirilmesi gibi hedefleri bulunmaktadır (Öztürk ve Saleh, 2019).

Ülkemizde iç denetimin gelişimi incelendiğinde ilk olarak, iç denetim sisteminin Türkiye'de, 2003 tarih ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu ile yerini aldığı görülmektedir (Bayrakçı ve Demirel, 2017). 2005 yılında Maliye Bakanlığı bünyesinde kamu iç denetim sisteminin düzeninden sorumlu olan "İç Denetim Koordinasyon Kurulu" kurulmuştur. 2005 tarih ve 25960 sayılı resmi gazetede yayınlanan "İç Denetim Koordinasyon Kurulunun Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik" ile kurulun yasal çerçevesi belirlenmiştir (İç Denetim Koordinasyon Kurulunun Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik).

Bir diğer gelişme 900'den fazla kurumu temsil eden 3000'e yakın üyesi bulunan Türkiye İç Denetim Enstitüsü'nün (TİDE) kurulmasıdır. Enstitü, uluslararası standartlara uygun iç denetim mesleğinin geliştirilmesi amacıyla 19 Eylül 1995 yılında kurulmuştur. Enstitü, meslek profesyonellerinin yetkinliklerini geliştirebilmeleri, kurum ve kuruluşların yönetimlerinin etkin bir şekilde yapılabilmesi ve akademik gelişime yönelik farklı hizmetler sunan bir kurumdur. Akademik gelişime yönelik eğitimlerin yanında, meslek profesyonellerinin uluslararası nitelikte sertifika kazanmaları için hizmet sunmaktadır. TİDE, Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü (IIA) ve Avrupa İç Denetim Enstitüleri Konfederasyonu (ECIIA)'nun temsilcisidir ve yönetim organları ile çalışma komitelerinde aktif görev almaktadır (www.tide.org.tr).

Çevrenin korunmasında ve sürdürülebilir olmasında işletmelere büyük sorumluluk düşmektedir. Günümüzde çevre bilinci artmış ve tüketiciler de artık çevreci ürünlere ve işletmelere yönelmişlerdir. İşletmelerin de hem tüketicilerin çevre bilinçleri hem de yasal yaptırımlar nedeniyle yönetim anlayışlarını ve ürün ve hizmetlerini çevre dostu bir anlayışa dayandırmaları gerekmektedir. Bu durum otel işletmeleri açısından da oldukça önemlidir. Çünkü günümüzde

turistler de konaklayacakları otel seçiminde çevreci unsurlara dikkat etmektedirler. Otel işletmelerinin de çevre dostu anlayışa sahip olmaları, hem çevrenin sürdürülebilir olmasında hem de müşteri devamlılığı sağlaması dolayısıyla işletmenin sürdürülebilir olmasında önemli bir etkidir. Bu aynı zamanda otel işletmelerinin kurumsal itibarları açısından da oldukça önemlidir. Otel işletmelerinin çevreyi korumak ve sürdürülebilirliğini sağlamak için yürüttükleri faaliyetlerinin hem hesap verebilirlik ve şeffaflık açısından hem de kurumsal itibarları açısından iç denetiminin de yapılması gerekmektedir.

Kurumsal itibar, işletmenin çevresine karşı verdiği kurumsal güvenin bir parametresi olarak düşünülebilir. Ülkemizde her geçen gün önemli hale gelen turizm sektöründe kurumsal olarak verilecek olan güven, otel işletmeleri açısından da oldukça önemli bir konudur. Otel işletmeleri kurumsal olarak verecekleri güveni artırmaları için etkin bir iç denetim sistemine sahip olmalıdırlar. Özellikle finans piyasaları ve otel işletmelerine kredi sağlayanlar açısından düşünüldüğünde bu güvenin öneminin daha da belirgin olduğu söylenebilir (Köroğlu ve Aktaş, 2014).

Otel işletmeleri emek yoğun hizmet veren, birden fazla gelir merkezi bulunan, parasal işlemlerin fazla olduğu önemli işletmelerden birisidir. Bu nedenlerle otel işletmelerinde, hata ve hilelere rastlanması olasılığı diğer işletmelere göre daha yüksektir. Bu olası riskleri en aza indirmek için otel işletmelerinde ihtiyaçlara cevap veren etkin iç denetim sisteminin bulunması gerekmektedir (Ömürbek ve Altay, 2011).

Otel işletmelerinde mönü planlamasının gıda israfına yol açmayacak şekilde yapıldığının iç denetim mekanizması ile denetlenmesi gerekmektedir. Yiyecek ve içecek maddeleri toprak ve su desteğiyle yetiştirildiği için bunların gereğinden fazla hazırlanması ve sunulması demek en önemli çevre unsurlarından toprak ve suyun fazla tüketimi anlamına gelmektedir. Keza otel işletmelerinde aydınlatmada, ısıtma ve soğutma gibi iklimlendirme araçlarının kullanımında, temizlik veya havuz-bahçe bakımında kullanılan makinelerin kullanımında, restoran ve benzeri bölümlerde enerjinin gerektiği kadar kullanılıp kullanılmadığının denetlenmesi, hatta önceden tasarruf edilmesine yönelik danışmanlık şeklinde iç denetiminin yapılması da enerji kaynaklarının tükenme hızının yavaşlamasına yardımcı olacaktır.

Yine otel işletmelerinde en çok tüketilen kaynaklardan birisi olan su kullanımının da iç denetim yoluyla denetlenmesi su tasarrufunda etkili olacaktır. Odalarda, mutfakta, temizlik faaliyetlerinde, çamaşırhane bölümünde, havuz- bahçe bakımı ve bahçe sulamasında kullanılan su miktarının denetlenmesi, öncesinde bu faaliyetlerin planlanırken tasarrufa edilecek şekilde planlanması da yine iç denetim yoluyla sağlanabilir.

Tüm işletmeler açısından olduğu gibi otel işletmeleri açısından denetlenmesi gereken bir diğer önemli konu da atıklardır. Özellikle plastik atıkların doğada çok uzun süre kaybolmadığı bilindiğinden plastik kullanımının ve bunun doğaya kontrolsüzce salınması yerine iyi bir atık kontrol sisteminin oluşturulması ve bu sistemin etkin işleyip işlemediğinin iç denetim mekanizması ile denetlenmesi gerekmektedir. Kağıt atıkların da kontrolsüz bir biçimde artması oksijen kaynağı ormanlarımız için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bu nedenle atık kontrolünün iç denetim yoluyla denetlenmesinin çevrenin korunmasında çok önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Yine otel işletmelerinde iç denetim sistemi aracılığı ile denetlenmesi gereken konulardan birisi de otel işletmesi bünyesinde yapılacak yeni bina veya alanın genişletilmesi çalışmalarının orman yasası ve imar yasasına göre yapılıp yapılmadığının iç denetiminin yapılmasının ormanlık alanların ve yeşil çevrenin sürdürülebilirliğinde önemli rol oynayacağı düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde hem kişisel tüketim ve benzeri alışkanlıklar dolayısıyla hem de işletmelerin faaliyetleri dolayısıyla çevreye verilen zararın boyutları ciddi boyutlara ulaşmıştır. Oysa bütün canlılar olarak yaşamımızı devam ettirebilmemiz için çevrenin sağlıklı olması gerekmektedir. Çevrenin sağlıklı olması demek havanın, suyun, toprağın kaliteli olması ve bunun devamlı olması demektir. Çevrenin sürdürülebilirliği olarak adlandırılan bu durumun turizm sektöründe değerlendirilmesi ayrıca önemlidir. Turizm sektörünün en önemli bileşeni otel işletmeleridir ve otel işletmeleri tüketiciler nezdinde cazibelerini ve tercih edilebilirliklerini artırmak amacıyla hem otelin bulunduğu çevrenin doğal güzelliklere sahip olmasına hem de sundukları ürün ve hizmet konsepti bakımından çevre dostu olmasına dikkat etmek zorundadır. Turizm sektörü hem insanların tatil ihtiyaçlarını karşılayan hem de döviz kazandırıcı özelliği ile ülke ekonomisine katkı sağlayan çok önemli bir sektördür. Bu olumlu katkılarından dolayı turizm sektörünün devamlılığı oldukça önemlidir. Turizm sektörünün devamlılığı için ise çevrenin sürdürülebilir olması daha da önemlidir. Çevre koruma bilincinin artması nedeniyle bilinçli turistler artık çevre dostu politikaları benimseyen ve bu doğrultuda ürün ve hizmet sunan otel işletmelerini tercih etmektedirler. Bu nedenle çevrenin sürdürülebilir olması turizm sektöründe ayrıca bir öneme sahiptir.

Çevrenin sürdürülebilir olmasının turizm sektörü açısından bahsedilen bu önemi dolayısıyla bu çerçevede yapılan faaliyetlerin gerek yasalara uygunluğu bakımından, gerekse de kamuoyuna karşı şeffaf ve hesap verebilir olmak bakımından denetiminin yapılması gerekmektedir. Bu konuda otel işletmelerinin bünyesinde kurulan iç denetim sistemi aracılığıyla işletme faaliyetlerinin, denetlenmesi çevrenin sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir. Otel işletmeleri, sundukları hizmetler ve otelin bulunduğu çevrenin doğal güzellikleri ile bir bütündür ve misafirler bu unsurlara dikkat etmektedir. Dolayısıyla otel işletmeleri de bu konuya önem vermektedir. Otel işletmeleri bu nedenle otelin bulunduğu bölgede yaptıkları çevre düzenlemesinde, peyzaj çalışmalarında, yol yapımında ya da yeni binaların inşaatı sırasında, ağaçlık alanlara zarar vermektedir. Havuz bakımı, bahçe-çevre sulamasında fazla miktarda su kullanılabilen bu da su kaynaklarının tükenmesini hızlandırmaktadır. Yiyecek içecek planlamasının israfı yol açacak şekilde yapılması gıda kaynaklarının tükenmesine neden olmaktadır. Yine benzer şekilde aydınlatma, temizlik, ısıtma ve soğutma sistemlerinin çalıştırılması esnasında tasarruf önlemlerinin alınmaması durumunda enerji kullanımının fazla olması iklim değişikliklerine neden olmaktadır. Bütün bu olumsuzluklar çevreye zarar vermekte ve çevrenin sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu olumsuzlukların, bahsi geçen bu durumlar daha gerçekleşmeden ya da fark edildiği anda otel işletmesinin iç denetim mekanizması yoluyla engellenmesi mümkündür. Bu nedenle otel işletmelerinin iç denetim sistemine sahip olması oldukça önemlidir.

Çalışmada çevrenin sürdürülebilirliğinde iç denetimin rolü ve önemi turizm sektörü bileşenlerinden otel işletmeleri açısından incelenmiştir. Bu konuda her ne kadar alınan yasal önlemler olsa da yasal yaptırım gücünün yeterli olmaması ve uygulanan yanlış imar politikaları nedeniyle yeterli olmamaktadır. Dışardan bir itici güçle yani yasal yaptırımlarla çevrenin korunmasının sağlanmasından ziyade bireysel bilinçlenme artırılmadığı sürece çevrenin korunmasının yeterli düzeye ulaşmayacağı düşünülmektedir. Bu noktada çevrenin korunması ve çevrenin sürdürülebilir olmasının önemi konusunda verilen eğitimlerin devam ettirilmesi hatta bu eğitimlerin artırılmasının çevre bilincinin sağlanmasında etkili olacağı düşünülmektedir. Yine çevrenin korunması ve devamlılığının sağlanması konusunda iç denetimin önleyici bir rol oynadığını dolayısıyla iç denetim sayesinde olumsuzlukların ortadan kaldırılabilmesi bilincinin verilmesi amacıyla otel sahiplerine, yönetici ve çalışanlarına belirli periyodlarla eğitimler verilmelidir. Otel işletmelerinde iç denetimin

yapılmasının ve hatta iç denetim sisteminin kurulmasının yasal zemine oturtulmasının da çevrenin sürdürülebilirliğinde önemli rol oynayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdağ, G., Güler, O., Demirtaş, O., Dalgıç, A. ve Yeşilyurt, C. (2014). Turizm ve çevre ilişkisi: Türkiye'deki yeşil otellerin gözünden yeşil otelcilik uygulamalarının getirileri. Türkiye Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi, 4-6 Haziran, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Akdoğan, H. ve Hiçyorulmaz, E. (2015). The importance of the sustainability of environmental accounting, *Journal of Economic Development, Environment and People*, 4(2), 6-20.
- Amani Moghanjoughi, F. ve Durmuş, C. N. (2019). İç kontrol sisteminin etkinliğinin faaliyet denetimi sürecindeki etkisi, *Social Sciences Studies Journal*, 5(41), 4280-4290.
- Anlar Güneş, Ş. (2011). İklim değişikliği yükümlülüklerine uygunluğun sağlanması: Kyoto Protokolü uygunluk mekanizması, *Uluslararası İlişkiler*, 8(31), 69-94
- Aras, G. (2006). İşletmelerde sürdürülebilir değer yaratma ve iç denetim, *İç Denetim Dergisi*, Sayı 16, 20-21.
- Ardıç Yetiş, Ş. (2019). Otel işletmelerinde yeşil pazarlama uygulamalarına personelin bakış açısı, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 17, 509- 532.
- Arpacıoğlu Özdemir, Ö. ve Oğuz, H. İ. (2018). Sürdürülebilir kalkınma perspektifinden yoksulluk olgusu, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), 769- 781.
- Aslanertik, B. E. ve Özgen, I. (2007). Otel işletmelerinde çevresel muhasebe, *İşletme Fakültesi Dergisi*, 8(2), 163-179.
- Atagan Çetin, A. (2016). Kurumsal sürdürülebilirliğin sağlanmasında risk odaklı iç denetim ve bir araştırma, Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Ve Finansman Bilim Dalı.
- Bayrakçı, E. ve Demirel, A. (2017). İç denetimin yapısal ve işlevsel sorunlarının Türkiye'deki üniversiteler bağlamında analizi, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 19(33), 52-60.
- Bilgili, M. Y. (2017). Ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutlarıyla sürdürülebilir kalkınma, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(49), 559- 569.
- Chen Y.C. and Chen Y.T. (2012), The advantages of green management for hotel competitiveness in Taiwan: in the viewpoint of Senior Hotel managers, *Journal of Management and Sustainability*, 2(2), 211-218.
- Çankaya, F., Dinç, E. ve Kara, M. (2012). Etik ilkeler ve raporlama zamanlılığının risk odaklı iç denetimin başarısına etkisi, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 239-264.
- Çamur, D. ve Vaizoğlu, S. A. (2007). Çevreye ilişkin önemli toplantı ve belgeler, *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(4), 297- 306.
- Çarıkçı, O. ve Yıldırım, A. (2020). Risk odaklı iç denetimin stratejik yönetim anlayışı açısından değerlendirilmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 11(26), 302-313.
- Güler O. ve Tufan, E. (2013), "Turizmde güncel konu ve eğilimler" içinde "Sürdürülebilir bir yatırım örneği olarak yeşil otelcilik" (Editörler, Tekeltürk, A.Ş. ve Boz, M.), , Ankara: Detay Yayıncılık, 1- 26.
- Güneş, G. (2011). Konaklama sektöründe çevre dostu yönetimin önemi, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 13 (20), 45-51.

- Güven, A. ve Çolak, E. (2019). Sürdürülebilir kalkınma kapsamında çevre ve katı atık yönetimi. 3. Uluslararası ÜNİDOKAP Karadeniz Sempozyumu “Sürdürülebilir Tarım ve Çevre”, 261- 269, Tokat/ Türkiye.
- Karaca Bozkurt, Ö. (2011). Uluslararası nüfus ve kalkınma konferansı (ICPD, 1994) eylem programı'nın Türkiye'de uygulanan sağlık politikalarına yansımalarının toplumsal cinsiyet perspektifinden incelenmesi, Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Kaypak, Ş. (2010). Ekolojik turizmin sürdürülebilirliği, Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 2(2), 93- 114.
- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme sürecinde sürdürülebilir bir kalkınma için sürdürülebilir bir çevre, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 13(20), 19-33.
- Kaypak, Ş. (2013). Çevre sorunlarının çözümünde küresel çevre politikalarının önemi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 31, 17-34.
- Kızılböğâ, R. (2013). İç denetim sisteminde denetçilerin bağımsızlık ve tarafsızlığının önemi, Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 1(1), 107- 119.
- Köroğlu, Ç. ve Aktaş, R. (2014). Turizm sektöründe kurumsal yönetim anlayışı ve iç denetim ilişkisi: Marmaris bölgesinde bir uygulama, İşletme Araştırmaları Dergisi, 6/3, 273-290.
- Kutluay Tutar, F. (2015). Yeşil ekonomi, yeşil turizm: Türkiye’de turizm sektöründe yeni trend yeşillenen oteller projesi, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3(13), 328-352.
- Memiş, S. (2019). Konaklama işletmelerinde yeşil yönetim uygulamalarının entropi yöntemi ile ağırlıklandırılması: Giresun ili Örneği, İşletme Araştırmaları Dergisi, 11(1), 653-665.
- Mensah, I. (2004), Environmental management practices in US hotels, Hotel Online Special Report, May, https://www.hotel-online.com/News/PR2004_2nd/May04_EnvironmentalPractices.html, (Erişim tarihi, 09.11.2020).
- Ömürbek, V. ve Altay, S. Ö. (2011). Turizm işletmelerinde iç kontrol sisteminin etkinliğinin incelenmesi ve Manavgat bölgesindeki beş yıldızlı otellerde bir araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(1), 379-402.
- Önce, S. ve İşgüden, B. (2012). İç denetim faaliyetinin gelişen ve değişen bilgi teknolojileri ortamı açısından değerlendirilmesi İMKB–100 örneği, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Sayı:17, 38- 70.
- Özgen, N. (2019). “Sürdürülebilirlik kavramı ve kullanım alanları”, içinde: Sürdürülebilir kalkınma, (Editörler: Nurettin Özgen, Mustafa Kahyaoğlu,), Pegem Akademi, Ankara, 2- 331.
- Özgül, B. (2016). Uluslararası iç denetim standartları çerçevesinde yapılan iç denetim faaliyeti ve kurumsal sürdürülebilirlik ilişkisi: BİST Sürdürülebilirlik Endeksi'ne tabi şirketlerde anket çalışması, Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Denetimi Bilim Dalı, İstanbul.
- Öztürk, M.S. and Saleh, N.A.S. (2019). Uluslararası iç denetim standartları kapsamında iç denetim faaliyetlerinin değerlendirilmesi: elektrik enerjisi üretimi yapan bir işletmede uygulama, Muhasebe ve Denetim Bakışı, Sayı 56, 87- 108.
- Sabuncu, B. (2018). İç denetim anlayışındaki değişiklikler ve gelişmeler, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Özel Sayı 20, 779- 789.
- Şen, H., Kaya, A. ve Alpaslan, B. (2018). Sürdürülebilirlik üzerine tarihsel ve güncel bir perspektif, Ekonomik Yaklaşım, 29(107), 1-47.
- Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: teorik bir inceleme, Kahramanmaraş Üniversitesi İİBF Dergisi, 2(2), 57- 73.

- Topçu, Ş. ve Yazıcı Ayyıldız, A. (2020). Sosyal pazarlama kapsamında konaklama işletmelerinin uyguladığı çevre duyarlı uygulamalar: Kuşadası'ndaki 5 yıldızlı oteller üzerinde bir araştırma, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 595-605.
- Uzun, A. K. (2009). Küresel riskler ve denetim şirketlerde iç kontrollerin yeterliliğinde iç denetimin rolü, III. Uluslararası Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu Bildirileri, Sayı 9, (s. 301- 312), 12- 13 Ekim, <https://www.ismmmo.org.tr/Yayinlar/Muhasebe-Denetimi-Sempozyumu-Bildirileri/sayi-9/--2301>, (Erişim tarihi, 08.05.2020).
- Walsh P. R. and Dodds R. (2017), Measuring the choice of environmental sustainability strategies in creating a competitive advantage, *Business Strategy and the Environment*, Issue 26, 672–687.
- Wang Z. (2016), Discussion tourism industry on energy of green tourism and green hotel, *MATEC Web of Conferences*, 67, 1- 9.
- Yıkılmaz, R. F. (2011). Sürdürülebilir kalkınmanın ölçülmesi ve Türkiye için yöntem geliştirilmesi, Planlama Uzmanlığı Tezi, Yayın No. 2820, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı.
- İç Denetim Koordinasyon Kurulunun Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=9509&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, (Erişim tarihi, 07.05.2020).
- Çevre Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2872.pdf>, (Erişim tarihi, 06.05.2020).
- Enerji Verimliliği Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5627.pdf>, (Erişim tarihi, 06.05.2020).
- Orman Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.6831.pdf>, (Erişim tarihi, 06.05.2020).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/surdurulebilir-kalkinma.tr.mfa>, (Erişim tarihi, 03.05.2020).
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, <https://habitat.csb.gov.tr/habitat-konferanslari-i-5746>, (Erişim tarihi, 03.05.2020).
- Türkiye İç Denetim Enstitüsü, <https://www.tide.org.tr/page/1/Hakkimizda>, (Erişim tarihi, 07.05.2020).
- Türkiye İç Denetim Enstitüsü, <https://www.tide.org.tr/file/documents/pdf/UMUC-2017-updated.pdf>, (Erişim tarihi, 08.05.2020).
- Uluslararası İç Denetim Enstitüsü, <https://na.theiia.org/standards-guidance/mandatory-guidance/Pages/Definition-of-Internal-Auditing.aspx>, (Erişim tarihi, 07.05.2020).
- Uluslararası İç Denetim Enstitüsü, <https://na.theiia.org/about-us/Pages/About-The-Institute-of-Internal-Auditors.aspx>, (Erişim tarihi, 07.05.2020).